

MỘT VÀI ĐÓNG GÓP CỦA CÔNG XÃ PARI ĐỐI VỚI SỰ PHÁT TRIỂN LÝ LUẬN CỦA CHỦ NGHĨA MÁC VỀ VẤN ĐỀ NHÀ NƯỚC

Nguyễn Mậu Hùng
Khoa Đông phương - Trường Đại học Đà Lạt

Từ khi xã hội có giai cấp ra đời cho đến nay, loài người đã trải qua nhiều hình thức nhà nước khác nhau, tương ứng với mỗi phương thức sản xuất là một kiểu nhà nước nhất định. Nhà nước bóc lột, theo đúng nghĩa của nó, là một bộ máy trấn áp đặc biệt của một giai cấp này đối với một các giai cấp khác, của thiểu số đối với đa số. Điều đó hoàn toàn đúng với các hình thức nhà nước: chiếm hữu nô lệ, phong kiến và tư bản chủ nghĩa. Nhưng vào mùa xuân năm 1871, tại Pari, thủ đô nước Pháp, lần đầu tiên trong lịch sử, giai cấp vô sản đã "xông lên đoạn trời", lật đổ chính quyền của giai cấp tư sản, lập nên một hình thức nhà nước hoàn toàn mới - nhà nước chuyên chính vô sản - thực sự vì quyền lợi của đa số quần chúng bị áp bức, chống lại thiểu số bóc lột. Đó là Công xã Pari.

Sự ra đời và hoạt động của Công xã Pari có những đóng góp to lớn đối với sự phát triển lý luận của chủ nghĩa C. Mác nói chung, về vấn đề nhà nước nói riêng. Nó đã xác minh, kiểm chứng trong thực tế lý luận

về cách mạng vô sản của C. Mác và Ph. Ăngghen, đồng thời là cơ sở thực tiễn để hai ông tiếp tục trực tiếp tổng kết, bổ sung, phát triển, hoàn thiện hơn nữa học thuyết của mình trên nhiều vấn đề, đặc biệt là vấn đề nhà nước.

Ngay từ những tác phẩm đầu tiên của mình, C. Mác và Ph. Ăngghen đã chỉ ra cho giai cấp vô sản thấy rằng, *một trong những nhiệm vụ hàng đầu của họ là đào hố chôn giai cấp tư sản, giải phóng loài người ra khỏi ách áp bức của chủ nghĩa tư bản.* Giai cấp vô sản muốn hoàn thành nhiệm vụ vinh quang và nặng nề đó, trước hết, phải dùng bạo lực cách mạng lật đổ chính quyền của giai cấp tư sản, thay bằng chính quyền của quần chúng công nông. Công xã Pari đã chứng minh cụ thể cho luận điểm trên của C. Mác và Ph. Ăngghen bằng cuộc cách mạng bạo lực của quần chúng lao động vào ngày 18 - 3 - 1871.

Chỉ trong vòng một ngày, dưới sức tấn công ồ ạt như vũ bão của nhân dân lao động do giai cấp vô sản lãnh đạo, chính

quyền của giai cấp tư sản Pháp đã nhanh chóng tan rã hoàn toàn, giai cấp vô sản lên nắm chính quyền, Ủy ban trung ương Quân đội vệ quốc trở thành Chính phủ lâm thời, nền chuyên chính của giai cấp vô sản được thành lập. Đồng thời sự kiện đó còn là một bằng chứng hoàn toàn chính xác, chứng minh cho điều mà C. Mác và Ph. Ăngghen đã nói trong Tuyên ngôn của Đảng Cộng sản: *"Giai cấp vô sản công khai tuyên bố với toàn thế giới rằng mục đích của họ chỉ có thể đạt được bằng cách dùng bạo lực cách mạng lật đổ tất cả các xã hội hiện có"*¹.

Sau khi dùng cách mạng bạo lực phá tan bộ máy chính quyền của giai cấp tư sản, nhiệm vụ của giai cấp vô sản chưa phải đã xong. Tổng kết kinh nghiệm cách mạng những năm 1848 - 1849 ở các nước châu Âu, C. Mác cho rằng: Sau khi giai cấp vô sản lên nắm chính quyền, phải tiêu diệt tận gốc bộ máy chính quyền của giai cấp tư sản và nhanh chóng thành lập chính quyền của mình để trấn áp giai cấp tư sản và các thế lực phản động, thực hiện chuyên chính vô sản. Chính vì thế, ngay sau khi giành được chính quyền, Công xã Pari đã ban bố sắc lệnh bãi bỏ quân đội thường trực của chế độ cũ, thay bằng lực lượng vũ trang của nhân dân. Đó là những người dân lao động bình thường được vũ trang, đứng vào hàng ngũ

quân đội vệ quốc để bảo vệ sự nghiệp cách mạng của chính mình. Lực lượng cảnh sát cũ cũng được thay thế bởi công nhân vũ trang và toàn bộ nhân dân làm nhiệm vụ bảo vệ an ninh trong thành phố.

Như vậy, những công cụ quyền lực và bạo lực quan trọng nhất của bộ máy nhà nước cũ đã bị thay thế. Giai cấp vô sản đã làm được một điều cực kỳ quan trọng trong một cuộc cách mạng vô sản, tiến tới thành lập tổ chức nhà nước của giai cấp vô sản là *"tổ chức và vũ trang cho tất cả những bộ phận nghèo nhất bị bóc lột trong nhân dân để họ tự mình trực tiếp nắm lấy trong tay tất cả các cơ quan của chính quyền nhà nước để họ tự tổ chức những cơ quan của chính quyền này"*².

Sau khi đã phá bỏ các công cụ quyền lực của chế độ cũ, Công xã bắt đầu công việc đập tan công cụ áp bức tinh thần của giai cấp tư sản là thế lực của nhà thờ và tôn giáo, bằng cách tách nhà thờ ra khỏi hoạt động của nhà nước và nhà trường, huỷ bỏ ngân sách về tôn giáo. Bên cạnh đó, Công xã cũng đã thay thế bộ máy chính quyền của giai cấp tư sản theo kiểu đại nghị bằng chính quyền của giai cấp vô sản dựa vào dân chủ vô sản, thực sự vì quyền lợi của đa số nhân dân bị bóc lột, thông qua một cuộc bầu cử phổ thông đầu phiếu vào ngày 26/3/1871. Kết quả tỉ lệ công nhân tham gia Chính phủ là 25/85 đã cho thấy sự ủng hộ

¹ Các Mác - F. Ăngghen, *Tuyển tập*, T.1, Nxb Sự Thật, Hà Nội, 1970, tr.65.

² Lênin, *Toàn tập*, T.2-3, Xuất bản lần thứ tư, tr.317.

của quảng đại quần chúng nhân dân đối với giai cấp vô sản lên cao chưa từng có.

Hội đồng Công xã là cơ quan tối cao của nhà nước do phổ thông đầu phiếu bầu lên. Các uỷ viên của Hội đồng Công xã có thể bị bãi miễn chức vụ bất cứ lúc nào nếu không được nhân dân tín nhiệm nữa và mức lương của họ cũng chỉ bằng mức lương một công nhân bình thường. Hội đồng Công xã đã trở thành một cơ quan hành động chịu sự kiểm soát của nhân dân từ dưới lên.

Do những đặc điểm trên của bộ máy nhà nước Công xã, nên sau khi tổng kết kinh nghiệm của Công xã Pari, C. Mác khẳng định: "... Giai cấp công nhân không chỉ nắm lấy bộ máy nhà nước có sẵn và điều hành nó phục vụ cho những mục đích của mình. Công cụ chính trị để nó dịch họ không thể là công cụ để giải phóng họ..."³. Cuộc cách mạng ở Pari và hoạt động của Công xã đã cho phép cụ thể hóa và phát triển luận điểm hết sức quan trọng đó của lý luận Mácxít.

Trong quá trình hoạt động, Công xã đã liên hệ chặt chẽ với các tổ chức quần chúng như các câu lạc bộ chính trị, các công đoàn, các tổ chức phụ nữ, thiếu niên, báo chí ... Chính các tổ chức quần chúng là tai mắt của Công xã để thu thập những nguyện vọng sâu xa của nhân dân, đồng thời cũng là nơi đông đảo nhân dân tham gia quản lý, giám sát hoạt động của chính quyền nhà

nước. Nhờ đó mà nhà nước đầu tiên của giai cấp vô sản có điều kiện tự phê bình, sửa chữa hoàn thiện mình.

Bên cạnh đó, Công xã cũng đã ban hành một số chính sách tiến bộ về văn hoá xã hội, giáo dục, tài chính, y tế, công vụ... Đó là những chính sách thể hiện được sự ưu việt hơn hẳn của chuyên chính vô sản so với chuyên chính tư sản. Những chính sách tiến bộ của Công xã là kết quả của sự hợp tác chặt chẽ của Hội đồng Công xã với các tổ chức quần chúng của công nhân và nhân dân lao động.

Như vậy, những hoạt động của Công xã không chỉ đưa nhân dân lao động, trước hết là công nhân, tham gia vào chính quyền của mình, mà còn giải phóng họ, đưa họ trở thành những người làm chủ chính quyền, làm chủ số phận của bản thân mình. Những đóng góp tiến bộ đó của Công xã Pari đã giúp C. Mác chỉ ra: *Chuyên chính vô sản là nền chuyên chính dân chủ nhất trong tất cả các nền chuyên chính đương thời và chỉ có giai cấp vô sản mới có thể đưa nhân loại tiến đến nền chuyên chính đó được mà thôi.*

Trong tác phẩm "Nhà nước và cách mạng", Lênin cũng đã viết: *Công xã là "kiểu mẫu chói lọi của việc giai cấp vô sản được thực hiện một cách nhất trí những nhiệm vụ dân chủ là những nhiệm vụ mà giai cấp tư sản chỉ biết tuyên chiến mà thôi"*⁴.

³ Các Mác-Ăngghen, *Toàn tập*, T.7, tr. 600.

⁴ Lênin, *Nhà nước và cách mạng*, *Tuyển tập*. Q.2, P.1, Nxb Sự thật, Hà Nội, 1959, tr 198.

Toàn bộ những hoạt động sáng tạo, tiên bộ của Công xã Pari chứng tỏ rằng: *Công xã là một nhà nước kiểu mới*. Thực tế ấy đã cho phép Mác nhận xét: *"Công xã chính là một hình thức chính phủ linh hoạt cao độ, còn tất cả các hình thức chính phủ trước đều là các hình thức áp bức, bí quyết chân chính của nó là ở chỗ, trên thực tế nó là một chính phủ của giai cấp công nhân, là kết quả đấu tranh của những người sản xuất chống giai cấp chiếm hữu, là hình thức chính trị tốt cuộc đã tìm ra được khiến cho nó có thể thực hiện được việc giải phóng về mặt kinh tế"*⁵.

Đến đây, Công xã đã làm sáng tỏ được rất nhiều vấn đề lí luận của chủ nghĩa Mác về vấn đề nhà nước. Nó chứng minh rằng, việc giai cấp vô sản dùng bạo lực cách mạng đánh đổ giai cấp tư sản, thiết lập chuyên chính vô sản là một tất yếu. Chuyên chính vô sản là một hình thức dân chủ cao độ vì sự nghiệp giải phóng nhân loại ra khỏi ách áp bức của chủ nghĩa tư bản.

Đóng góp lớn nhất, có ý nghĩa nhất và giá trị nhất của Công xã Pari đối với sự phát triển lí luận của chủ nghĩa Mác về vấn đề nhà nước là Công xã đã chỉ ra cho giai cấp vô sản thấy phải tổ chức chính quyền nhà nước của mình như thế nào sau khi đã giành chính quyền từ tay giai cấp tư sản. Công xã Pari, qua hoạt động của mình, đã sáng tạo ra một hình thức nhà nước hoàn toàn mới - nhà nước chuyên chính vô sản. Vấn đề này trong

Tuyên ngôn của Đảng Cộng sản C. Mác và Ph. Ăngghen đã đặt ra, nhưng chưa có phương pháp giải quyết cụ thể. Trong tác phẩm *Nhà nước và cách mạng* Lênin đã chỉ rõ: *Trong Tuyên ngôn của Đảng Cộng sản "vấn đề nhà nước còn được đặt ra một cách rất trừu tượng trong những khái niệm và cách nói chung"*⁶.

Đến Cách mạng 1848-1849 ở châu Âu, kinh nghiệm lịch sử mới cho phép C. Mác rút ra một kết luận mới và ở đây vấn đề nhà nước đã tiến một bước rất dài so với Tuyên ngôn của Đảng Cộng sản: *"Ở đây, vấn đề đặt ra một cách cụ thể và kết luận rút ra hết sức chính xác, dứt khoát, cụ thể về mặt thực tiễn: tất cả những cuộc cách mạng trước kia đã làm cho bộ máy nhà nước thêm hoàn bị nhưng hiện nay thì phải đập tan, phải phá bỏ nó đi"*⁷. Với phương pháp làm việc khoa học, chính xác, cẩn thận như Lênin nhận xét: *"Mác đã nghiêm túc dựa vào kinh nghiệm lịch sử đến mức nào, điều đó người ta thấy rõ vì năm 1852, Mác chưa đặt vấn đề cụ thể xem phải lấy gì thay bộ máy nhà nước sẽ phải phá huỷ kia. Lúc bấy giờ kinh nghiệm chưa hề cung cấp tài liệu cần thiết để giải quyết vấn đề đó, vấn đề mà mãi sau này, đến năm 1871, lịch sử mới đặt thành vấn đề trước mắt"*⁸.

⁶ Lênin, *Nhà nước và cách mạng*, Tuyển tập, Q.2, P.1, Nxb Sự thật, Hà Nội, 1959, tr 198.

⁷ Lênin, *Nhà nước và cách mạng*, Tuyển tập, Q.2, P.1, Nxb Sự thật, Hà Nội, 1959, tr 198.

⁸ Lê-nin, *Nhà nước và cách mạng*, Tuyền tập, Q.2, P.1, Nxb Sự thật, Hà Nội, 1959, tr 200.

⁵ C.Mác, *Nội chiến ở Pháp (1871)*, Nxb Sự thật, Hà Nội, 1961, tr.61.

Khi giai cấp công nhân Pari khởi nghĩa, họ chưa hề có một ý niệm rõ ràng sẽ tổ chức bộ máy nhà nước của mình như thế nào sau khi lên nắm chính quyền. Hình thức nhà nước mà công nhân Pari lập nên là hoàn toàn dựa vào sự sáng tạo của quần chúng và yêu cầu của thực tiễn đặt ra. Về sau, Lenin đã rút ra nhận xét: *"Công xã tựa hồ "chỉ" thay bộ máy nhà nước đã bị đập tan bằng một chế độ dân chủ hoàn bị hơn. Nhưng thực ra cái "chỉ" đó là một công cuộc lớn lao, thay những cơ quan đó bằng những cơ quan khác hẳn về căn bản. Đây chính là một trường hợp lượng biến thành chất được thực hiện theo cách đó, thực hiện đến mức độ đầy đủ và có phương pháp đúng như người ta có thể quan niệm được thì chế độ dân chủ từ chỗ chế độ dân chủ tư sản biến thành chế độ dân chủ vô sản, từ chỗ nhà nước (bằng một lực lượng đặc biệt dùng để trấn áp một giai cấp nhất định) biến thành một cái gì, nói cho đúng ra thì không phải là nhà nước nữa"*⁹.

Thực ra, Công xã là nền chuyên chính thực sự của giai cấp vô sản vì quyền lợi của đa số nhân dân bị áp bức chống lại thiểu số đi bóc lột. Nó là một mẫu mực sáng ngời về hình thức nhà nước kiểu mới. Hình thức nhà nước kiểu mới đó đã cung cấp tài liệu thực tế cho chủ nghĩa Mác bổ sung, phát triển, hoàn thiện thêm lí luận về vấn đề nhà nước của giai cấp vô sản, tương ứng với các giai đoạn

phát triển tiếp theo của nhân loại: giai đoạn chủ nghĩa xã hội tiến lên chủ nghĩa cộng sản. Theo đó, hình thức nhà nước tương ứng với giai đoạn đầu của chủ nghĩa xã hội là hình thức nhà nước chuyên chính vô sản - nhà nước của giai cấp vô sản. Hình thức nhà nước kiểu mới mà Công xã Pari là biểu tượng đầu tiên cũng đồng thời là hình thức cuối cùng của nhân loại, còn đến thời kỳ chủ nghĩa cộng sản nhà nước sẽ tự tiêu vong.

Như vậy, Công xã Pari không chỉ giúp chủ nghĩa Mác vạch ra các giai đoạn phát triển tiếp theo của nhân loại mà còn xây dựng các mô hình nhà nước tương ứng với các giai đoạn phát triển ấy trong tương lai. Đồng thời, sự ra đời và hoạt động của Công xã đã giúp cho chủ nghĩa Mác chống lại các học thuyết khác, đặc biệt là học thuyết của phái Vô chính phủ về vấn đề nhà nước. Phái Vô chính phủ bề ngoài rêu rao ủng hộ giai cấp vô sản nhưng lại nghi ngờ khả năng thiết lập chuyên chính vô sản của họ.

Qua Công xã Pari, Mác đã bác bỏ thẳng thừng rằng: Giai cấp vô sản sẽ dùng bạo lực cách mạng đánh đổ giai cấp tư sản, thiết lập chuyên chính vô sản. Việc đập tan bộ máy nhà nước tư sản, thành lập chính quyền của giai cấp vô sản được C. Mác xem xét trong một mối quan hệ rộng lớn hơn, tức là vấn đề tiêu vong của nhà nước, nhằm chống lại các tư tưởng sai lầm, sùng bái nhà nước tư sản một cách mù quáng mà không có bất cứ một sự phản kháng nào đáng kể. Bên cạnh đó,

⁹ Lê-nin, Nhà nước và cách mạng, Tuyển tập, Q.2, P.1, Nxb Sự thật, Hà Nội, 1959, tr 211.

qua Công xã, C. Mác cũng vạch trần sự tầm thường đến mức lộ bịch của phái vô chính phủ về việc “xoá bỏ” nhà nước bằng cách chỉ ra rằng sự tiêu vong của nhà nước chỉ có thể là kết quả của một quá trình lâu dài.

Cũng từ Công xã Pari, nhà nước chuyên chính vô sản mới được hình thành một cách đầy đủ, nhưng điều quan trọng hơn là các nhà kinh điển của chủ nghĩa Mác đã tìm ra được chìa khoá để xác định vị trí lịch sử của chuyên chính vô sản trong quá trình phát triển của nhà nước. Luận chiến với phái Bacunin, năm 1872, C. Mác và Ph. Ăngghen đã viết: *“Sau khi mục đích của phong trào vô sản là tiêu diệt giai cấp tư sản đã đạt được thì quyền lực nhà nước tồn tại để duy trì đại đa số trong xã hội bao gồm những người sản xuất dưới ách thống trị của một số rất ít kẻ bóc lột sẽ mất đi và những chức năng của chính phủ sẽ biến thành những chức năng hành chính đơn thuần”*¹⁰. Lúc đó, nhà nước sẽ tự tiêu vong. Nhưng chỉ nhà nước chuyên chính vô sản mới tự tiêu vong được và Công xã Pari là khởi đầu cho hình thức ấy; Còn các hình thức nhà nước khác, trước khi tự tiêu vong phải chuyển lên hình thức nhà nước chuyên chính vô sản, mà Công xã Pari cũng mở đầu cho quá trình ấy.

Tóm lại, phải phá huỷ bằng bạo lực bộ máy nhà nước của giai cấp tư sản và thay thế vào đó bộ máy nhà nước của giai cấp vô sản, tức là phải thay chuyên chính tư sản bằng

chuyên chính vô sản, đó là kinh nghiệm căn bản nhất đồng thời cũng là đóng góp lớn nhất, giá trị nhất của Công xã Pari đối với sự phát triển lí luận của chủ nghĩa Mác về vấn đề nhà nước. Đó cũng là một trong những nguyên lí cơ bản nhất của chủ nghĩa Mác - Lenin về vấn đề nhà nước.

Công xã Pari là kiểu mẫu sáng ngời cho nhà nước của giai cấp vô sản để các nước sau này noi theo. Kế tục sự nghiệp của các chiến sĩ Công xã Pari, tháng 10 -1917, dưới sự lãnh đạo của Đảng Bôlshévich Nga, do Lênin đứng đầu, nhân dân lao động Nga đã đứng dậy làm nên cuộc Cách mạng tháng Mười vĩ đại và lập nên nhà nước công.- nông hoàn thiện đầu tiên trên thế giới theo lí luận về nhà nước của chủ nghĩa Mác-Lênin.

Ở Việt Nam, mặc dù có những đặc điểm và tình hình khác nước Pháp năm 1871, nhưng trong quá trình lãnh đạo cách mạng, Đảng ta luôn chú ý đến những kinh nghiệm quý báu của Công xã Pari và vận dụng một cách sáng tạo vào hoàn cảnh cụ thể của Việt Nam, đưa cách mạng nước ta đi từ thắng lợi này đến thắng lợi khác. Tháng 8/1945, dưới sự lãnh đạo sáng suốt của Đảng, nhân dân ta đã nổi dậy tổng khởi nghĩa lật đổ ách thống trị của thực dân, đế quốc và phong kiến, lập nên nhà nước công nông đầu tiên ở Đông Nam Á, trong đó có noi theo một số kinh nghiệm quý giá của Công xã Pari.

¹⁰ Các Mác-Ăngghen, *Toàn tập*, t.18, tr. 611.